

АНАЛІТИЧНИЙ РОЗГЛЯД ПРОБЛЕМ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ У ПОРІВНЯННІ З КЛАСИЧНОЮ АНГЛІЙСЬКОЮ ПРИВАТНОЮ ШКОЛОЮ, ОПИСАНОЮ ШАРЛОТТОЮ БРОНТЕ В РОМАНІ «ДЖЕЙН ЕЙР»

COMPARATIVE ANALYTICAL REVIEW OF MODERN SECONDARY SCHOOL AND PRIVATE ENGLISH SCHOOL IN THE NOVEL «JANE EYRE» BY CHARLOTTE BRONTE

Стаття присвячена освітнім проблемам у вітчизняній загальноосвітній школі державного та приватного зразків та приватних англійських шкіл XIX століття, описаних у романі Ш. Бронте «Джейн Ейр». Зокрема, розкривається сутність такого поняття, як приватна школа, історія виникнення приватних шкіл як освітніх закладів в Україні. Описано умови, за яких було започатковано процес утворення приватної школи в нашій державі. Наведено статистичні дані щодо динаміки кількісного зростання приватних шкіл на території нашої держави. Розглядаються цілі та завдання приватних шкіл, описується пряма залежність приватної школи від державного компоненту управління освітою, фінансування тощо, висвітлюються основні концепції приватних шкіл та їх відмінності від загальноосвітніх державних шкіл, перераховуються причини, з яких діти вимушені полишити звичайні школи і перейти до приватних. Акцентується на залежності освітньої системи від суспільно-політичного стану країни: матеріальна складова частина, ідеологія, соціальна спрямованість тощо. На основі детального вивчення роману «Джейн Ейр» Ш. Бронте описуються існуючі в Англії XIX століття приватні школи, пансіони та висвітлюються гострі проблеми та недоліки освітньої системи того часу. Зокрема, проводиться паралель між педагогічними методами, що використовувалися в англійських пансіонах, описаних Ш. Бронте, та сучасними методами і педагогічними ідеями сучасності. Наголошується на тому, що незалежно від того, до якого типу належить навчальний заклад (державний або приватний), основну роль відіграє особистість педагога, яка владна розв'язати проблеми на всіх рівнях спілкування: підходи до навчання, інноваційні методи, взаємодія учня та педагога, створення сприятливого соціального клімату в класі та врегулювання стосунків дітей тощо. Резюмується, що подальші перспективи вирішення нагальних проблем освіти потребують негайного втручання з боку держави, бо саме школа забезпечує становлення особистості, громадянина, надає базову і повну середню освіту, здійснює підготовку до самостійного життя, свідомого вибору професії.

Ключові слова: приватна школа, загальноосвітня державна школа, пансіон, виховання, педагог.

The article deals with educational problems in the national private schools and secondary public schools and private English schools in the 19th century, described in the novel by Charlotte Bronte, "Jane Eyre". In particular, the definition of such thing as a private school, the history of private schools as educational institutions in Ukraine are researched. The conditions under which it was initiated the process of formation of private schools in our state are described. Statistical data regarding the dynamics of quantitative growth of private schools in our state are shown. The author mentions the goals and objectives of private schools, describes a direct correlation of the private school component of the state education, funding and the like, covers the basic concept of private schools and their differences from public schools, lists the reasons why children are forced to leave secondary public schools and go to private ones. Focuses on the dependence of the educational system from the socio-political state of the country: the material component, ideology, social orientation, and others. On the basis of a detailed study of the novel "Jane Eyre" by Charlotte Bronte the author describes existing in England of the 19th century of private schools and pensions and highlights the acute problems and shortcomings of the educational system of the time. In particular, the parallel between the teaching methods used in English boarding schools described by Charlotte Bronte, and modern methods and pedagogical ideas of our time are shown. It is noted that no matter what type of school (public or private) it is, the major role plays the personality of a teacher, who has the power to solve problems at all levels of interaction: approaches to learning, innovative methods, the interaction of students and teachers, creating a favorable social climate in the class and the settlement of relations of children and so on. It is presumed that the future prospects of solutions of education problems require immediate intervention from the state, because school forms personality, provides basic and complete secondary education, training for independent living, conscious choice of profession.

Key words: private school, public secondary school, boarding school, education, teacher.

УДК 373.1

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.3-38>

Семенова О.О.,

канд. пед. наук,
старший викладач кафедри англійської мови з методикою викладання
Криворізького державного педагогічного університету

Нестор Г.І.,

студент I курсу магістратури
факультету української філології
Криворізького державного педагогічного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді. У прогресивному суспільстві, перед яким поставлено безліч завдань і яке має щодня опрацьовувати велику кількість інформації, особливе місце посідає освіта. Саме цей аспект в існуванні сучасної людини покликаний надати необхідну кількість знань, сформувані певні корисні вміння

та готовність опанування нових технологій, але найголовніше – встановити конструктивні стосунки із навколишнім світом та соціумом і посісти своє місце у ньому, щоб затвердити себе як особистість, що має власні парадигми світобачення. Окрім того, держава зацікавлена в спеціалістах належного професіонального рівня, що також

є громадянами з активною суспільною позицією і високим рівнем моральних якостей. Саме тому особливим реформам підлягає освітня система в Україні: запозичується досвід інших країн, впроваджуються нові методики, вдосконалюється система підготовки педагогічних кадрів.

Але хотілося б акцентувати саме на школі, яка є першим ступенем освіти та з якої, власне, починається довгий процес навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час підготовки нашого дослідження ми спиралися на досвід таких вчених, як В.Ю. Биков, В. І. Луговий, В.С. Пікельна, які вивчали різні теоретичні і практичні аспекти державного управління освітою. Статистичні дані щодо кількості приватних шкіл у країні свідчать про те, що вона невпинно зростає. Згідно з даними Міносвіти, якщо в 2015 р. їх було 170, у 2016 р. – 180, то в 2018 р. – 228.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах сьогодення держава не здатна здійснити усі необхідні зміни, тому участь у розвитку сфери освіти беруть активні і небайдужі громадяни, і одним із методів модернізації школи є розширення перспектив розвитку приватних навчальних закладів, але ж станом на сьогодні діяльність приватних шкіл в Україні не є дослідженою належним чином.

Мета статті – порівняти проблеми сучасної школи (як державного зразку, так і приватної) з пансіонами навчання в Англії XIX ст.

Виклад основного матеріалу. З появою в Європі університетів їхні підготовчі відділення грали роль середніх шкіл. Перспектива освіти в університеті довгий час визначала уявлення про завдання школи. Курс загальноосвітньої школи розглядається як етап безперервної освіти, а провідними тенденціями розвитку середньої школи є розширення доступності загальної середньої освіти для різних верств населення і диференціація навчання відповідно до індивідуальних схильностей учнів.

Сучасними приватними школами зазвичай називають ті заклади, що функціонують за рахунок недержавних бюджетів і організацій, товариств, та меценатів. Статус навчального закладу така школа отримує через процедуру ліцензування на підставі законодавства. Варто сказати, що виникнення приватних шкіл є досить очікуваним явищем у процесі розвитку освіти та удосконалювання України як держави.

Перші приватні школи на території нашої держави з'явилися у 1991 р. і до 1998 р. держава підтримувала їх становлення шляхом, прийнятним для сучасної освітньої практики, а саме бюджетного фінансування виконання державних стандартів загальної середньої освіти (з розрахунку на учня), однак фінансова криза 1998 р. стала підставою для обмеження сприятливого середо-

вища для приватних шкіл, скасування бюджетного фінансування виконання Держстандарту, права на безоплатне виділення підручників для учнів та навчальних посібників і літератури для шкільних бібліотек та обмеження інших форм соціальної захищеності вчителів і учнів [5].

Хоча не варто було б вважати приватні школи пізнішою історичною формою освіти. Такі навчальні заклади (у сучасному розумінні) виникали паралельно зі звичайними школами, а перші класно-урочні форми навчання за багатьма своїми ознаками взагалі краще буде зараховувати до класу приватних шкіл. Красномовним є і той факт, що приватні школи не втрачали своєї популярності ні в часи античності, ні у Середньовіччі, ні в пізніший час, і нині дедалі більше педагогів і потенційних учнів виявляють свій інтерес до таких закладів освіти.

Крім того, у творах класичної літератури були описані приватні школи, пансіони, гімназії та висвітлені гострі проблеми чи недоліки освітньої системи. Одним із таких творів є роман «Джейн Ейр» Ш. Бронте.

Концепція будь-якої школи, незалежно від її типу, орієнтується на базові принципи освіти і ставить певні завдання. Як мають працювати приватні школи і чим відрізняться їхня парадигма від шкіл державного зразка?

Так, основними цілями та завданнями приватних шкіл є:

- здобуття дітьми загальної середньої освіти на рівні, не нижчому від державних стандартів;
- формування учнів як громадян України, становлення у них громадянської позиції та національної свідомості;
- розвиток здібностей та обдарованості дітей, їхніх інтересів та нахилів у результаті впровадження передових освітніх технологій у навчально-виховний процес, реалізації диференційованого та індивідуального підходів;
- створення умов для всебічного розвитку дитини в позашкільний час (дія «системи повного дня»);
- створення комфортних умов для навчання, виховання та розвитку дитини (безпосередньо технологічно-навчальних, естетичних і побутових) [3, с. 168].

У романі «Джейн Ейр» так замальовується спрямованість школи: *«Що стосується Ловуда, цьому принципу підпорядковано все: невибаглива їжа, скромний одяг, суворий розклад, що зміцнює характер і привчає до працьовитості, – такий лад життя цього будинку і його мешканців».*

Є кілька поглядів на стиль виховання: одні педагоги надають перевагу вихованню в простоті, стриманості і строгості, а інші є прихильниками демократичних методів. Обидві концепції мають право на існування, проте Ш. Бронте зовсім

неоднозначно говорить про такий уклад шкільного життя, між рядків читається певний докір, а причини, з яких Ловуд заслуговує на критику, спостерігаємо далі у сюжеті роману.

Можна стверджувати, що і державні школи так само спрямовані на те, аби надати дітям належний рівень освіти, включаючи у процес навчання інноваційні технології і нові методики, формувати учня як громадянина, розкривати здібності і сприяти їх розвитку, всебічно розвивати учня і бачити в ньому виняткову особистість. За своєю суттю хороша школа має створити для учнів значні зміни, стаючи ніби новим життям: *«Крім того, школа означала докорінну зміну: з нею була пов'язана далека подорож, повний розрив із Гейтсхедом, перехід до нового життя».*

Але в чому тоді така відмінність приватних шкіл від державних, що перші прирівнюють навіть до іншого щабля якості життя дітей?

Часто говорять про причини, з яких їхні діти вимушені полишити звичайні школи і перейти до приватних: переповнені класи, контингент учнів, відсутній індивідуальний підхід, тому всі можливості і здатності дітей вимірюють необ'єктивно, рівень наданих знань не влаштовує, приміщення школи має незадовільний стан. Кількість дітей у класах часто не перевищує 10–15 дітей, тому умови дають змогу реалізовувати індивідуальний підхід до кожного учня, надавати необхідну кількість часу на уроці, допомагати краще засвоїти матеріал. Основний контингент учнів гарантує відсутність у класі асоціальних дітей. А нині ще до того надзвичайно гостро постала проблема цькування – булінгу, яка в приватних школах не так повсюдно поширена, а учнівські конфлікти майже не трапляються або ж ліквідуються.

На реальні проблеми вказує і автор роману «Джейн Ейр» у своєму творі. Тогочасні заклади навчання так само мали надмірну кількість учнів, неможливість реалізації індивідуального підходу і, як результат, невисокий рівень освіти: *«В обох кінцях її стояло два великих соснових столи, на них горіло кілька свічок, а навколо, на лавах, сиділо безліч дівчаток і дівчат різного віку, починаючи від дев'яти-десяти до двадцяти років. При тьмяному світлі сальних свічок мені здалося, що дівчаток дуже багато, хоча насправді їх було не більше вісімдесяти».*

У приватних школах зазвичай наявна матеріальна база, можуть бути побудовані окремі корпуси для певних занять, спортзал і басейн, виконаний якісний ремонт, всі класні кімнати, а також їдальня чи вбиральні організовані відповідно до усіх вимог. У таких закладах функціонують відкриті студії та гуртки, випускаються різноманітні друковані та онлайн-видання та газети, проходять конкурси та захисти проектів, які випускають учні, цікаві наукові проекти та інші види діяльності, на

організацію яких у звичайній школі не вистачає ні виконавців, ні коштів, ні часу. Крім того, приватні школи надають більше перспектив у виборі програм і навчальних посібників, вони дають змогу організовувати заняття у формі проектів, включають елементи інтерактивності. Варто зазначити, що діяльність поза уроками набуває неабиякого значення у вихованні юної душі, допомагає дитині відчувати відповідальність, брати на себе обов'язки, вчить виявляти людські якості. Така ідея була актуальною і в Англії XIX століття: *«Сад був обнесений настільки високою огорожею, що не було ніякої можливості заглянути поверх неї; з одного боку тяглася веранда; середину саду, поділену на незліченні клумбочки, оточували широкі алеї. Клумбочки призначалися для вихованок, які повинні були поливати їх, причому у кожної дівчинки була своя».*

Державна школа, на відміну від приватних закладів, часто може перебувати в небезпечному аварійному стані, їжа в шкільних їдальнях не відповідає санітарним вимогам або просто гастрономічно не придатна до вживання. Ловуд є приватним пансіоном, але там також проблеми, які Ш. Бронте не планує приховувати: *«Після п'ятої нас знову годували, – кожна отримала маленьке горнятко кави і скибочку сірого хліба. Я жадібно проковтнула хліб і каву, але могла б з'їсти ще стільки ж, мій голод анітрохи не був вгамований. Настав півгодинний відпочинок, і знову почалися заняття. Потім нам дали по склянці води зі шматочком вівсяної запіканки...; Напередодні ввечері погода змінилася, і всю ніч через щілини вікон в нашій спальні свистав такий різкий норд-ост, що ми тремтіли від холоду в своїх ліжках і вода в глечиках перетворилася на лід; Бідний одяг не міг захистити нас від різкого холоду; у нас не було відповідного взуття, сніг набивався в черевики і танув там; руки без рукавичок вічно мерзли і вкривалися ципками. Я пам'ятаю, як нестерпно свербіли вечорами мої опухлі ноги, і ті муки, що я відчувала вранці, взуваючи їх, поранені і онімілі, в черевики».*

Отже, приватні навчальні заклади не гарантують абсолютне позбавлення від окреслених проблем, але нині загалом вони виражені не так яскраво і не поширені повсюдно.

Але головною ознакою хорошої школи є наявність компетентного педагога, при чому його людські якості і моральні принципи мають бути на високому рівні. Такою ідеєю яскраво просякнутий весь роман «Джейн Ейр».

Педагог – це та людина, на яку покладена непряма відповідальність за майбутнє кожного учня: завдяки вчителеві формується світогляд, всотуються певні думки, прищеплюються цінності. Якщо така людина поводить себе належним чином, то у дітей формується мотивація до навчання, з'являється бажання показати себе і виявити

творчий потенціал, і так це працює не лише нині, і не лише в Україні: *«І ось серце її вустами заговорило, і її мова полилася з невідомих мені глибин, – як може чотирнадцятирічна дівчинка мати душу, досить сильну, щоб з неї било джерело чистого, всеосяжного і полум'яного красномовства? А саме такими здавалися мені міркування Елен в той знаменний вечір; немов її дух прагнув пережити за кілька годин все те, що у багатьох розтягується на ціле довге життя.*

Вони розмовляли про предмети, про які я ніколи не чула: про часи, що канули у вічність, і народи, про далекі країни, про вже відкриті або ледь підслухані таємниці природи; вони говорили про книги. І скільки ж книг вони встигли прочитати! Якими скарбами знань вони володіли! І як добре вони, мабуть, знали Францію і французьких письменників! Однак моє здивування досягло межі, коли міс Темпл запитала Елен, чи не намагається вона у вільну хвилину згадати латину, якої її вчив батько, і потім, взявши з полиці книгу, запропонувала перекласти сторінку Вергілія; дівчинка виконала її прохання. Ледве вона встигла завершити, як продзвонив дзвінок, сповіщаючи про те, що настав час лягати спати. Зволікати було не можна. Міс Темпл обійняла нас обох, притиснувши до свого серця».

Педагог має зважати і на те, щоб завжди бути на боці учня, намагаючись зрозуміти його почуття. Сучасна система освіти грішить гонитвою за нагородами і бажанням демонструвати примарні досягнення, в той час як діти залишаються поза грою. Саме тому педагог повинен мати твердий характер і не боятися свідчити про свою позицію: *«При звуках її голосу шум, що вчинився було після уроків, зараз же стих. Вона продовжувала:*

– Сьогодні ви отримали поганий сніданок, який не могли їсти, і ви, напевно, голодні. Я розпорядилася, щоб всім вам дали хліба з сиром.

Вчительки здивовано поглянули на неї.

– Я беру це на свою відповідальність, – додала вона у вигляді пояснення і негайно вийшла з класу».

Через це у школах зазвичай формується позитивна атмосфера, що нагадує сім'ю: діти добре знають одне одного, легше прийти на консультацію до педагога або навіть організувати зустріч з директором. І якщо відкидати усі бюрократичні шаблони, то єдиною потребою дитини можна вважати потребу щирої любові: *«Я розумію, головне – знати, що я не винна; але цього недостатньо: якщо ніхто не буде любити мене, краще мені померти. Я не винесу самотності і ненависті, Елен. Щоб заслужити любов твою, або міс Темпл, або ще кого-небудь, кого я дійсно люблю, я погодилася б, щоб мені зламали руку або бик забодав мене. Я охоче б стала позаду коня, щоб він вдарив мене копитом в груди...».*

І тоді тип, яким представлена школа (державний чи приватний), набуває другорядного значення. Основну роль відіграє особистість педагога, яка, по суті, владна розв'язати проблеми на всіх рівнях спілкування: підходи до навчання, інноваційні методи, взаємодія учня та педагога, створення сприятливого соціального клімату в класі та врегулювання стосунків дітей тощо. І до цього дійшла на власному досвіді сама Джейн: *«До деяких з кращих я прив'язалася, а вони – до мене. Серед моїх вихованок було кілька дочок фермерів – майже дорослі дівчата, вони вже вміли читати, писати, шити, їх я навчала основ граматики, географії, історії, а також більш вишуканих видів рукоділля. Зникло здивування, викликане мною, моєю мовою, моїми вимогами і порядками; і деякі з цих неповоротких роззяв перетворилися в розумненьких дівчаток. Багато хто опинився послужливими і люб'язними; я знайшла в їх середовищі чимало і таких, що відрізнялися вродженою ввічливістю і почуттям власної гідності, а також неабиякими здібностями, пробуджували в мені інтерес і захоплення. Скоро цим дівчаткам вже приносило задоволення добре виконання своєї роботи, утримувати себе в чистоті, регулярно вчити уроки, засвоювати скромні і пристойні манери. В інших випадках швидкість успіхів була прямо дивовижною, і я по праву пишалася своїми ученицями».*

Висновки. Отже, незважаючи на величезну відстань у просторі і часі, проблематика освітнього процесу не змінювалась практично ані в англійській приватній школі, ані в сучасній загальноосвітній школі в Україні незалежно від того, приватною чи державною вона б була. Перспективи подальшого вирішення нагальних проблем освіти цілковито співвіднесені з соціально-політичним станом держави і потребують негайного втручання з її боку, бо саме школа забезпечує становлення особистості, а також надає базову і повну середню освіту, здійснює підготовку до самостійного життя, свідомого вибору професії і продовження освіти в професійних і вищих навчальних закладах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бронте Ш. Джейн Ейр. Київ, 2018. 511 с.
2. Затуренська В.О. Деякі проблеми реалізації економічної реформи загальноосвітньої школи. *Педагогіка*. Київ, 2017. Вип. 32. С. 70–74.
3. Сенчук О.В. Створення нових можливостей підвищення якості освіти через сприяння розвитку приватних шкіл та особливості управління ними. *Освітлогічний дискурс*. 2010. № 2. С. 168
4. Тарасюк І.В. Особливості попиту та пропозиції освітніх послуг. *Науковий журнал «Економіка і управління»*. 2010. № 2(30). С. 35–40.
5. Цюра С.Б. Нові моделі соціального партнерства школи і сім'ї: приватна загальноосвітня школа в Україні. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 11. С. 107–112.